

Ordenació del territori

Codi: 101621
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2501002 Geografia i ordenació del territori	OB	3	1

Professor de contacte

Nom: Oriol Nel-lo Colom

Correu electrònic: Oriol.Nello@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Es recomana haver cursat prèviament l'assignatura Geografia Urbana.

Es requereix poder llegir textos en català, castellà, anglès o francès.

En el grup presencial, es requereix l'assistència habitual a les sessions de classe i de participar-hi de forma activa.

En la modalitat virtual de l'assignatura, es requereix el seguiment de forma constant del calendari de l'assignatura així com de participar en les activitats de debat.

En totes dues modalitats els alumnes hauran de realitzar treball de camp individual o en grup per realitzar les pràctiques.

Objectius

Temàtica

Un dels trets més destacats de l'evolució de les societats contemporànies és la velocitat i la profunditat de les transformacions territorials. Transformacions que afecten les formes d'assentament humà sobre l'espai, la mobilitat de persones, capital informació i mercaderies, la utilització dels recursos i l'evolució del paisatge. En la base d'aquestes mutacions de les estructures espacials es troben els grans processos de canvi global: la integració de l'economia que ha comportat l'extensió de les relacions de producció capitalistes a la totalitat del planeta, el creixement de la població, la pressió sobre la utilització dels recursos i l'energia, així com el canvi climàtic.

Aquestes transformacions territorials, causa i efecte alhora dels processos de canvi global, comporten obvietats avantatges des del punt de vista del benestar col·lectiu: la major accessibilitat als serveis, la menor impedància de la distància, l'accés a les formes de vida urbanes arreu del territori. Però comporten també problemes molt destacats, com són l'ocupació accelerada del sòl, el malbaratament dels recursos naturals, les dificultats per a l'accés a l'habitatge, l'exacerbació de la mobilitat, la pèrdua de valors del paisatge i la degradació de regions, localitats i barris. La distribució dels beneficis i els perjudicis d'aquests processos territorials no resulta equitatiu, ni en termes territorials, ni en termes socials. Així, l'ús del territori esdevé una qüestió sempre més controvertida i generadora de conflictes.

En aquest context, l'ordenació del territori és la disciplina que tracta d'orientar i endreçar sobre l'espai els processos econòmics, ambientals i socials als que es fa referència. Òbviament, en fer-ho pot perseguir de satisfer interessos de caràcter particular o general, d'afavorir determinats grups socials o el conjunt de la societat. Això confereix a l'ordenació del territori un doble caràcter: es tracta d'una disciplina tècnica que obeeix a objectius i consideracions polítiques. Per això, l'Ordenació del territori ha pogut ser definida com "un conjunt de pràctiques polítiques tècnicament assistides".

En els moments presents, la profunditat dels canvis territorials, l'increment del nombre i la virulència dels conflictes espacials, els reptes ambientals i la problemàtica econòmica i social fan particularment rellevant la utilització de l'Ordenació del territori. L'aproximació al tema des de la Geografia, amb la seva voluntat de tractar ensems els processos socials i ambientals, amb la combinació de coneixements analítics i instruments aplicats, resulta particularment adequada i útil.

Objectius

Els ensenyaments de grau en matèria d'ordenació del territori tenen tres objectius bàsics:

1. Familiaritzar l'estudiant amb el caràcter, l'especificitat, els conceptes teòrics i l'evolució pràctica de l'ordenació i gestió del territori, tant en termes generals com en la seva concreció a Catalunya.
1. Introduir l'estudiant en el coneixement dels principals conceptes, instruments, mètodes, legislació i figures normatives en matèria de planejament urbanístic.
1. Donar a conèixer a l'estudiant les figures de planejament territorial (general i sectorial) així com els principals instruments per a l'impuls i gestió de polítiques territorials i urbanes en matèria de sòl, habitatge, paisatge i rehabilitació urbana.

Tot i que l'aproximació als temes tindrà un caràcter general, la matèria vol tenir una intencionalitat essencialment aplicada, de manera que l'estudiant pugui adquirir un coneixement detallat de les figures de planejament urbanístic i territorial, així com dels instruments de les polítiques urbanes vigents a Espanya i a Catalunya.

Competències

- Actuar i intervenir en el territori i en la seva gestió, i mostrar el caràcter aplicat i experimental de la formació geogràfica.
- Analitzar i interpretar els problemes ambientals.
- Dominar el coneixement teòric necessari per plantejar problemes geogràfics de manera integrada i combinar un enfocament generalista amb una anàlisi especialitzada.
- Generar propostes innovadores i competitives en la recerca i en l'activitat professional.
- Identificar les relacions espacials a diferents escales territorials, a través de les relacions entre naturalesa i societat, i a través de la dimensió temporal.

Resultats d'aprenentatge

1. Explicar les relacions espacials, a diferents escales territorials a través, de les relacions entre naturalesa i societat, en l'àmbit de la planificació territorial.
2. Interpretar els problemes ambientals per a la planificació territorial.
3. Planificar el territori per millorar-ne la gestió
4. Plantejar problemes relacionats amb l'ordenació dels recursos i del territori.
5. Redactar propostes innovadores

Continguts

El curs constarà de tres parts, cada una de les quals serà integrada per 8 temes, confegint així un programa de vint-i-quatre temes, d'acord amb el contingut següent:

PRIMERA PART. NATURALES A I HISTÒRIA DE L'URBANISME I L'ORDENACIÓ DEL TERRITORI

1. L'ordenació del territori: una pràctica política tècnicament assistida

- El procés d'urbanització i les dinàmiques territorials contemporànies
- Les oportunitats i reptes derivades de del procés d'urbanització
- La necessitat del govern del territori
- L'urbanisme i l'ordenació del territori com a disciplina

2. Els orígens de la disciplina

- El naixement de la ciutat moderna
- Les seves necessitats de control, ordenació i gestió
- L'urbanisme burgès dels sanejaments i els eixamples
- George-Eugene Haussmann i Ildefons Cerdà

3. La ciutat jardí i el Regional Planning

- El moviment de la ciutat jardí
- Ebenezer Howard i Cebrià de Montoliu
- L'emergir del Regional Planning
- Patrick Geddes i Nicolau Maria Rubió i Tudurí

4. El moviment modern

- Els orígens del moviment modern: funcionalistes i desurbanitzadors
- La difusió i vulgarització del moviment
- La Carta d'Atenes
- Le Corbusier i el GATCPAC

5. La ciutat de l'automòbil (ON)

- Relació entre mobilitat, forma urbana i planejament
- L'impacte dels mitjans de comunicació moderns en la ciutat
- La dispersió de la urbanització sobre el territori i els seus requeriments infraestructurals
- Robert Moses i Victoriano Muñoz i els seus continuadors

6. La urbanització sense confins i la regeneració de la ciutat consolidada

- La vindicació de la ciutat compacte i la rehabilitació de l'espai construït
- El difícil tractament de la urbanització dispersa
- La necessitat del planejament supralocal
- Leonardo Benevolo i l'urbanisme democràtic a Catalunya

SEGONA PART: CONCEPTES I INSTRUMENTS DE L'ORDENACIÓ URBANÍSTICA

7. Substància de l'ordenació urbanística

- Els usos de l'espai i la seva regulació
- Agents públics i privats
- Drets i deures dels propietaris de l'Administració
- L'urbanisme com a projecte de ciutat

8. Els instruments bàsics d'ordenació urbanística

- El règim jurídic del sòl: classificació i qualificació
- La definició de l'estructura urbana: el pla urbanístic
- El procediment bàsic: la zonificació
- Zones i sistemes

9. El planejament urbanístic general i derivat

- Plans directors urbanístics
- Plans d'ordenació urbanística municipal
- Planejament derivat: plans de millora urbana i plans parcials
- Els plans especials

10. El règim jurídic del sòl

- El sòl urbà: la ciutat existent
- El sòl urbanitzable: la ciutat futura
- El sòl no urbanitzable: la matriu territorial bàsica
- La modificació del règim jurídic del sòl

11. La formulació del planejament urbanístic

- La iniciativa en la formulació i l'encàrrec de la redacció
- La tramitació i avaluació del planejament
- L'aprovació
- La gestió del planejament urbanístic

12. La política d'informació geogràfica

- La iniciativa europea INSPIRE
- La llei de l'Institut Cartogràfic i de la informació geogràfica de Catalunya
- L'organització institucional de la informació geogràfica
- Els instruments d'informació geogràfica en matèria urbanística: RPUC i MUC

TERCERA PART: EL PLANEJAMENT TERRITORIAL I LES POLÍTIQUES URBANES

13. El planejament i la política territorial

- La integració del territori i la superació del marc local
- Necessitats i limitacions de l'ordenació del territori des de l'escala supralocal
- Les polítiques territorials: infraestructures, habitatge, rehabilitació urbana, paisatge, ambient
- L'organització administrativa i les seves dificultats

14.. El planejament territorial

- La Llei 23/1983 de política territorial i el seu desplegament
- El Pla Territorial General de Catalunya
- Els set plans territorials parcials
- El planejament territorial sectorial

15. La política d'habitatge

- Les característiques del mercat immobiliari
- Els riscos del mercat de l'habitatge no regulat: endeutament de les famílies, endarreriment en l'edat d'emancipació i augment dels riscos de segregació
- Les polítiques d'habitatge: el debat sobre la propietat privada del sòl i la intervenció dels poders públics
- Habitatge públic, habitatge protegit, les reserves obligatòries i les àrees residencials estratègiques

16. Les polítiques de rehabilitació urbana

- Les causes de la degradació urbana i la seva relació amb els processos de segregació
- Les polítiques de rehabilitació
- La Llei 2/2004 de barris i la seva aplicació
- La Llei 3/2009 d'urbanitzacions i la seva aplicació

17. La política del paisatge

- La Convenció Europea del Paisatge i la Llei 8/2005 del paisatge
- Els instruments de reconeixement del paisatge i els seus valors: els catàlegs
- Els instruments de gestió: les directrius del paisatge, els informes paisatgístics i els fons per a la gestió del paisatge
- Els instruments de sensibilització i concertació: les cartes del paisatge objectius, normativa, gestió i sensibilització

18. L'avaluació ambiental del planejament

- La directiva europea d'avaluació de Plans i Programes i la seva transposició
- La Llei 6/2006 d'avaluació de plans i programes
- El contingut de l'avaluació

Metodologia

Els continguts de la matèria seran desenvolupats de la manera següent:

- a) Treball a l'aula: classes magistrals, enregistrades en vídeo pels estudiants de la modalitat en xarxa
- b) Pràctiques: pràctiques corresponents a cada una de les parts del curs, que s'han d'agrupar en un treball final.
- c) Conferències: assistència, potestativa, a les conferències del programa d'Ordenació del Territori del Departament de Geografia
- d) Tutories: individuals i de grup
- e) Treball individual de l'alumne: lectura de textos, exercicis basats en els materials del blog docent, preparació dels exàmens.
- f) Treball de grup: elaboració de les pràctiques sobre el planejament territorial i urbanístic, les polítiques urbanes i les controvèrsies espacials en un municipi. Els estudiants de la modalitat presencial exposaran els treballs a l'aula al llarg d'una jornada matutina.
- g) Treball de camp: desplaçament al municipi estudiat per a coneixement directe i recollida d'informació. Les dates de les sortides es publicaran al web del Departament de Geografia.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Exposició professor	25	1	1, 2, 3, 4
Pràctiques a l'aula	17	0,68	1, 2, 3, 4, 5
Sortides de camp	8	0,32	1, 2, 3, 4, 5
Tipus: Supervisades			
Autoavaluació	1	0,04	1, 2, 3, 4, 5
Exàmens	3	0,12	1, 2, 3, 4
Presentació treball final de curs	0,5	0,02	1, 2, 3, 4, 5
Tutories en grup del treball de curs	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 5
Tutories individuals	1	0,04	1, 2, 3, 4, 5
Tipus: Autònomes			
Elaboració de les pràctiques (agrupades en el treball de curs)	40	1,6	1, 2, 3, 4, 5
Elaboració dels comentaris de text	5	0,2	1, 2, 3, 4
Estudi individual i preparació d'exàmens	20	0,8	1, 2, 3, 4

Lectures de textos	20	0,8	1, 2, 3, 4
Preparació presentacions	3,5	0,14	1, 2, 3, 4, 5

Avaluació

L'alumne serà **avaluat** a partir del seu treball personal i del treball de grup, tal i com es detalla a continuació:

- a) Lectura dels dos llibres de text que es seguiran al llarg de cada una de les parts del curs. Tres proves d'avaluació corresponents a cada una de les lectures (20% de la nota total).
- b) Realització de dos exàmens, un per a cada una de les dues primeres parts del curs (20% de la nota total).
- c) Elaboració del treball de curs sobre el planejament territorial i urbanístic, les polítiques urbanes i les controvèrsies espacials en un municipi concret (40% de la nota total). Les pràctiques seran adaptades a les possibilitats de cada una de les modalitats en que s'imparteix l'assignatura (presencial o en xarxa).
- d) Realització d'una pràctica a partir dels materials del blog docent sobre qüestions d'ordenació del territori que es tractaran en la tercera part del curs (10% de la nota total).
- e) Participació en els debats a l'aula o virtuals en el cas dels estudiants que segueixen aquesta modalitat i exercicis d'autoavaluació (10% de la nota total).

Per poder ser avaluat/da cal:

- Haver realitzat la totalitat de les proves d'avaluació de les lectures i els exàmens en les dates i els formats previstos, així com haver entregat i presentat les pràctiques per separat i agrupades en el treball de curs.
- Haver assistit a un mínim del 75% de les sessions de classe (per als alumnes que segueixen la modalitat presencial).
- Haver participat activament en les sessions de debat (per als alumnes que segueixen la modalitat presencial).

Dates aproximades

Modalitat presencial

Les proves de les lectures i els exàmens es realitzaran en les dates convingudes que publicarà el Departament abans de començar el curs.

Modalitat en xarxa

Les proves de les lectures i els exàmens es realitzaran en les dates convingudes que publicarà el Departament abans de començar el curs.

Reavaluació: Hi ha la possibilitat de reavaluar les proves d'avaluació de les lectures i els exàmens, sempre i quan s'hagin presentat en el termini fixat. La nota màxima que es podrà obtenir en la reavaluació és un 5. No està previst reavaluar el treball de curs ni la pràctica a partir del blog docent.

El calendari de reavaluació l'estableix la Facultat.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Autoavaluació. Pràctica basada en els materials del blog docent	10%	0,5	0,02	1, 2, 3, 4, 5
Participació	10%	0,5	0,02	1, 2, 3, 4
Treball de curs (compendi de les pràctiques i presentació)	40%	0,5	0,02	1, 2, 3, 4, 5
2 exàmens (un per cada part del temari)	20%	1,5	0,06	1, 2, 3, 4
2 proves sobre les lectures (una per cada lectura)	20%	1,5	0,06	1, 2, 3, 4

Bibliografia

Cada una de les tres parts de la matèria es basarà en un llibre de text que conté els elements essencials de les respectives lliçons. Es tracta dels tres volums següents:

a) Primera part

Hall, Peter Geoffrey, Ciudades del mañana : historia del urbanismo en el siglo XX ; traducción de Consol Freixa, Barcelona : Ediciones del Serbal, 1996 (494 p.)

b) Segona part

Esteban i Noguera, Juli, La Ordenación urbanística : conceptos, herramientas y prácticas Barcelona : Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona TECH : Iniciativa Digital Politècnica, Publicacions Acadèmiques UPC, cop. 2011 (293 p.).

c) Tercera part

Oriol Nel-lo, Ordenar el territorio. La experiencia de Barcelona y Cataluña, València, Tirant lo Blanch, 2012 (253 p.)

A la biblioteca d'Humanitats i a diverses altres biblioteques de la Universitat hi ha exemplars disponibles d'aquests títols. Per a cada una de les lliçons es facilitarà bibliografia específica i lectures recomanades.